

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.4\(40\).2020.221685](https://doi.org/10.18371/fp.4(40).2020.221685)

УДК 657.6:331.2(045)

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ОПЛАТА ПРАЦІ» ЯК ОБ'ЄКТА ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ

БОНДАРЕНКО Ольга Михайлівна*кандидат економічних наук, доцент,**доцент кафедри обліку та аудиту,**Національний авіаційний університет**ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-0769-6683>**e-mail: bondarenko_olga_@ukr.net***ТІТАРЕНКО Анастасія Денисівна***магістрант,**Національний авіаційний університет**ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-4523-2705>**e-mail: nastenatitarenko28@gmail.com*

Анотація. У статті досліджено економічну сутність поняття «оплата праці» як об'єкта обліку, аналізу та аудиту. Проаналізовано основні підходи до визначення сутності даного поняття серед науковців, теоретиків та провідних авторів, у яких об'єктом дослідження виступала категорія «оплата праці». Зважаючи на багатоаспектність представлені дефініції серед авторів, було розглянуто сутність економічної категорії «оплата праці» з декількох аспектів, а саме: з боку підприємця, з боку працівника, як елемент ринку праці та як економічну категорію, що відображає стосунки роботодавця і найманого працівника. Досліджено нормативно-правове регулювання оплати праці й встановлено, що воно є недосконалим, оскільки нормативно-правові акти в більшій мірі повторюють одне одного, надають тотожне визначення економічної сутності досліджуваного поняття. Також було досліджено окремі елементи регулювання оплати праці та визначено механізм оплати праці.

Ключові слова: оплата праці, економічна сутність, аналіз наукових джерел, нормативно-правове регулювання.

Аннотация. В статье исследовано экономическую сущность понятия «оплата труда» как объекта учета, анализа и аудита. Проанализированы основные подходы к определению сущности данного понятия среди ученых, теоретиков и ведущих авторов, в которых объектом исследования выступала категория «оплата труда». Учитывая многоаспектность представленной дефиниции среди авторов, была рассмотрена сущность экономической категории «оплата труда» из нескольких аспектов, а именно: со стороны предпринимателя, со стороны работника, как элемент рынка труда и как экономическую категорию, отражающую отношения работодателя и наемного работника. Исследовано нормативно-правовое регулирование оплаты труда и установлено, что оно является несовершенным, поскольку нормативно-правовые акты в большей степени повторяют друг друга, отмечают одинаковое определение экономической сущности исследуемого понятия. Также были исследованы отдельные элементы регулирования оплаты труда и определен механизм оплаты труда.

Ключевые слова: оплата труда, экономическая сущность, анализ научных источников, нормативно-правовое регулирование.

Постановка проблеми. Без сумніву, рівень оплати праці є найважливішим фактором професійного зростання та найкращою мотиваційною складовою для працівників. Реалії сьогодення вказують на те, що національна система організації оплати праці не забезпечує домінуючі вимоги соціально орієнтованої ринкової економіки та відображає відсутність чітко налагодженої системи взаємодії визначених основних елементів.

У зв'язку з цим актуальним питанням є розуміння сутності категорії «оплата праці», адже об'єктивне трактування економічного терміна, що ґрунтується на практичних дослідженнях, має вагоме значення для подальшого обліку, аналізу та аудиту. З метою чіткого сприйняття економічної інформації, усунення багатьох теоретичних та практичних проблем, що виникають в обліку, аналізі та аудиті, важливо дослідити економічну сутність поняття «оплата праці».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням економічної сутності поняття «оплата праці» займалися велика кількість і зарубіжних, і українських науковців, серед яких варто відзначити Л.М. Бражнікова, Л.В. Васюренко, С.О. Гарна, Д.В. Домаш, О.О. Дробишева, К.Ю. Гулько, Ю.І. Марченко, С.О. Олійник, О.В. Попович, К.В. Чухно, А.М. Шнурко [6-11].

Незважаючи на позитивні здобутки та вагомі напрацювання науковців, слід зауважити, що в економічній літературі відсутнє вичерпне визначення поняття «оплата праці» з позиції об'єкту обліку, аналізу та аудиту. Саме дослідження та висвітлення економічного змісту поняття «оплата праці»

дозволить усунути теоретичні бар'єри та формувати якісну інформацію для потреб обліку, аналізу та аудиту.

Мета дослідження полягає у визначенні сутності поняття «оплата праці» та його важливих елементів. На основі порівняльного аналізу літературних та нормативних джерел вважаємо за необхідно розкрити сутність категорії «оплата праці» як об'єкту обліку, аналізу та аудиту.

Виклад основного матеріалу. Сутність поняття «оплати праці» досліджується у працях багатьох провідних вчених та науковців. Проведемо дослідження поняття «оплата праці» у науковому просторі в табл. 1 та сформуємо власне визначення даної економічної категорії.

Отже, зважаючи на багатоаспектність представленої дефініції серед авторів, вважаємо за необхідне дослідити сутність економічної категорії «оплата праці» з декількох аспектів, а саме:

- з боку підприємця (оскільки оплата праці є статтею витрат, що знижує прибуток, та є мотиваційним чинником);
- з боку працівника (оскільки працівник в першу чергу зацікавлений в оплаті праці, бо сама оплата праці є основним його джерелом доходу);
- оплата праці як елемент ринку праці (оскільки розмір оплати впливає на попит та пропозицію робочої сили);
- оплата праці як економічна категорія (висвітлює стосунки роботодавця та найманого працівника).

Узагальнення результатів досліджень науковців, об'єктом яких є оплата праці, дозволили визначити її сутність (рис. 1).

Характеристика поняття «оплата праці» у науковому просторі

№	ПІБ автора	Характеристика поняття «оплата праці»
1.	Бражнікова Л.М., Гарна С.О., Шнурко А.М. [6]	Оплата праці є важливою характеристикою ринку праці, визначається умовами цього ринку і одночасно її рівень визначає попит на працю та її пропозицію. Оплата праці поєднує інтереси та потреби працівників, роботодавців та держави, тобто визначає ефективність соціально-трудова відносин. Визначення поняття «оплата праці» на законодавчому рівні є достатньо поверховим, що не дає змогу глибоко проаналізувати і зрозуміти як економічні, так і соціальні аспекти цього поняття. Зауважимо, що в економічній літературі відсутній єдиний підхід до трактування сутності заробітної плати.
2.	Васюренко Л.В. [7]	Оплата праці – це обов'язок роботодавця щодо виплати найманому працівникові зароблених ним коштів за виконану ним роботу (або надані послуги) відповідно до умов трудового договору.
3.	Дробишева О. О., Домаш Д. В. [8]	Оплата праці – це винагорода, зазвичай, у грошовому вираженні, яка виплачується працівникові за виконану роботу, необхідна для подальшого існування людини та спроможності надалі працювати.
4.	Марченко Ю. І. [9]	Оплата праці є провідним інструментом соціальної політики, яка зумовлює рівень соціальності суспільства, здатності держави підтримувати рівень якості життя соціуму загалом і кожної людини зокрема.
5.	Олійник С.О., Чухно К.В. [10]	Оплата праці – це винагорода за працю, основний дохід працівників, саме тому облік розрахунків з оплати праці – найскладніша ділянка роботи бухгалтера.
6.	Попович О.В., Гулько К.Ю. [11]	З одної сторони оплата праці залежить від результатів праці, з іншої – вона впливає на її показники, стимулює розвиток виробництва, ефективність роботи, підвищення кількісних і якісних результатів праці.

Джерело: створено автором на основі [6-11]

Враховуючи результати нашого дослідження, можемо стверджувати, що нині в наукових роботах вітчизняних учених немає чіткого трактування поняття «оплата праці». Економічна сутність та ознаки, які притаманні категорії «оплата праці» згідно з чинною нормативно-правовою базою, наведені в табл. 2.

Таким чином, нами було встановлено, що нормативно-правове регулювання щодо питання сутності оплати праці здійснюється Законом України «Про оплату праці», Інструкцією зі

статистики заробітної плати, Кодексом законів про працю, Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Податковим кодексом України.

Слід зазначити, що характеристику сутності оплати праці регулює Закон України «Про оплату праці», який надає аналогічне визначення оплати праці, що зазначене в Кодексі законів про працю України. У Законі України «Про оплату праці» визначено економічні, правові та організаційні засади

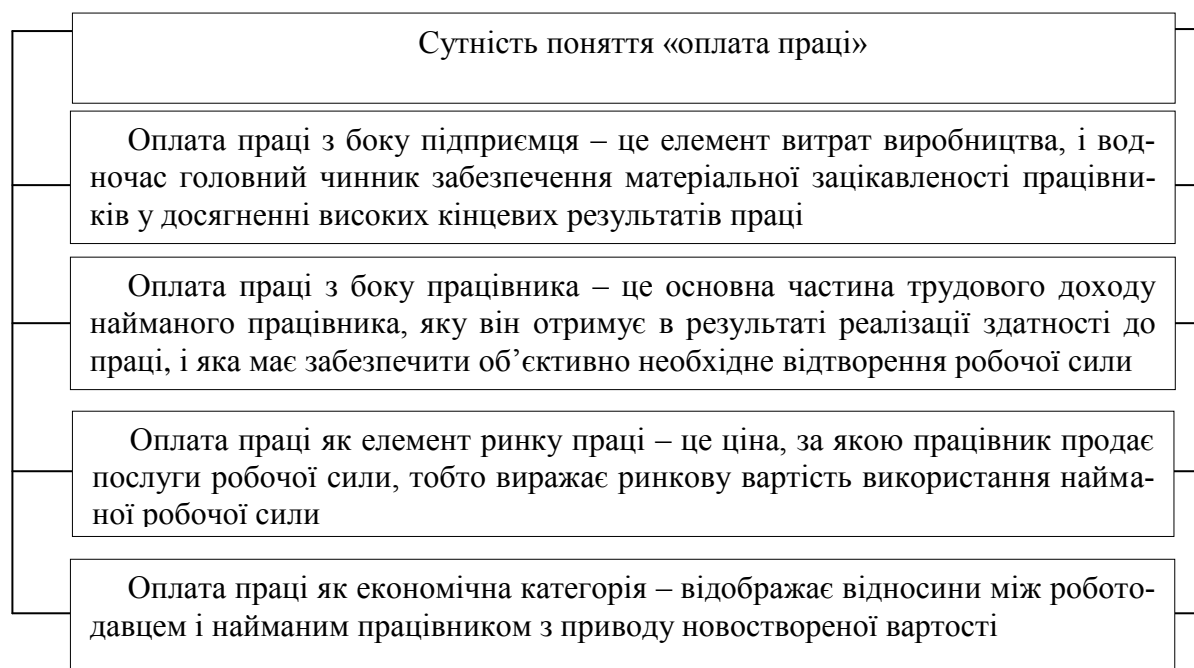

Рис. 1 Економічна сутність поняття «оплата праці»

Джерело: власна авторська розробка

оплати праці працівників, перераховано низку факторів, залежно від яких встановлюється розмір заробітної плати. Такими факторами є: складність виконаної роботи, професійні якості

працівника, умови виконаної роботи, результати діяльності підприємства, результати діяльності працівника та ін.

Таблиця 2

Сутність поняття «оплата праці» у нормативно-правовому аспекті

Документ	Сутність «оплати праці»
Податковий кодекс України [1]	Визначає платників податку, дохід найманих працівників; регламентує розмір утримань із заробітної плати працівника та нарахувань на неї.
Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [2]	Визначає основні принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, порядок оформлення первинних документів та реєстрів бухгалтерського обліку, обов'язки підприємств під час складання фінансової звітності, зокрема, що стосується оплати праці.
Закон України «Про оплату праці» [3]	Визначає економічні, правові та організаційні засади оплати праці працівників, які перебувають у трудових відносинах, на підставі трудового договору з підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та господарювання, а також з окремими громадянами та сфери державного регулювання оплати праці і спрямований на забезпечення відтворювальної і стимулюючої функцій заробітної плати.
Кодекс законів про працю [4]	Визначає загальні правила регулювання індивідуальних трудових відносин, умови праці, особливості регулювання окремих категорій працівників, норми праці, трудову дисципліну, безпеку та охорону праці, правила регулювання колективних трудових відносин.

Інструкція зі статистики заробітної плати [5]	Розроблена відповідно до Закону України «Про оплату праці», містить основні методологічні положення щодо визначення показників оплати праці у формах державних статистичних спостережень з метою одержання об'єктивної статистичної інформації про розміри та структуру оплати праці найманих працівників.
---	--

Джерело: складено автором на основі [1-5]

Кодекс законів про працю України не розкриває власне сутність поняття «оплати праці». Податковий кодекс України дублює норми, які зазначені у Законі України «Про оплату праці». Законодавче визначення сутності оплати праці розкривається також в Інструкції зі статистики заробітної плати.

Проте, ми вважаємо, що кодифікованим нормативно-правовим актом щодо правового регулювання оплати праці виступає Кодекс законів про працю України, який регламентує право кожного працюючого на отримання заробітної плати та розкриває сутність оплати праці та її структури. Структура оплати праці відображає її внутрішню побудову та є сукупністю певних складників у єдиному цілому.

На нашу думку, сучасний вітчизняний механізм регулювання оплати праці є неефективним, оскільки нормативно-правові акти повторюють одне одного, надають тотожні визначення економічної сутності поняття «оплата праці».

Враховуючи ці положення, проаналізуємо сутність поняття «оплата праці», розглянемо основні елементи механізму регулювання оплати праці, які існують в нашій державі, та визначимо механізм оплати праці на рис. 2.

Таким чином, нами було досліджено сутність, елементи регулювання та механізм визначення оплати праці.

Аналіз елементів регулювання оплати праці включає перелік систем та інструментів регулювання – саме ці складові визначають механізм регулювання оплати праці в нашій державі. Окрім цього, нами було встановлено, що механізм визначення оплати праці ґрунтується на виборі форм та систем оплати праці, які затверджені в Україні.

Висновки. Поняття «оплата праці» є вагомим в економічній літературі, адже воно користується попитом серед авторів та є частим об'єктом дослідження у їх наукових працях. Проаналізувавши сутність досліджуваного поняття в науковому просторі, можна зробити висновок, що не існує єдиного підходу до трактування категорії «оплата праці». Така розбіжність думок пояснюється тим, що кожен автор розглядає поняття з якоїсь певної позиції, чи виходячи з визначення, яке трактує нормативно-правова база України, чи виходячи з точки зору підприємця або працівника, або ж порівнюючи думки інших авторів.

Виходячи з даної проблематики, нами було досліджено сутність економічної категорії «оплата праці» з декількох аспектів, а саме: з боку підприємця, з боку працівника, як елемент ринку праці, та як категорію в економіці.

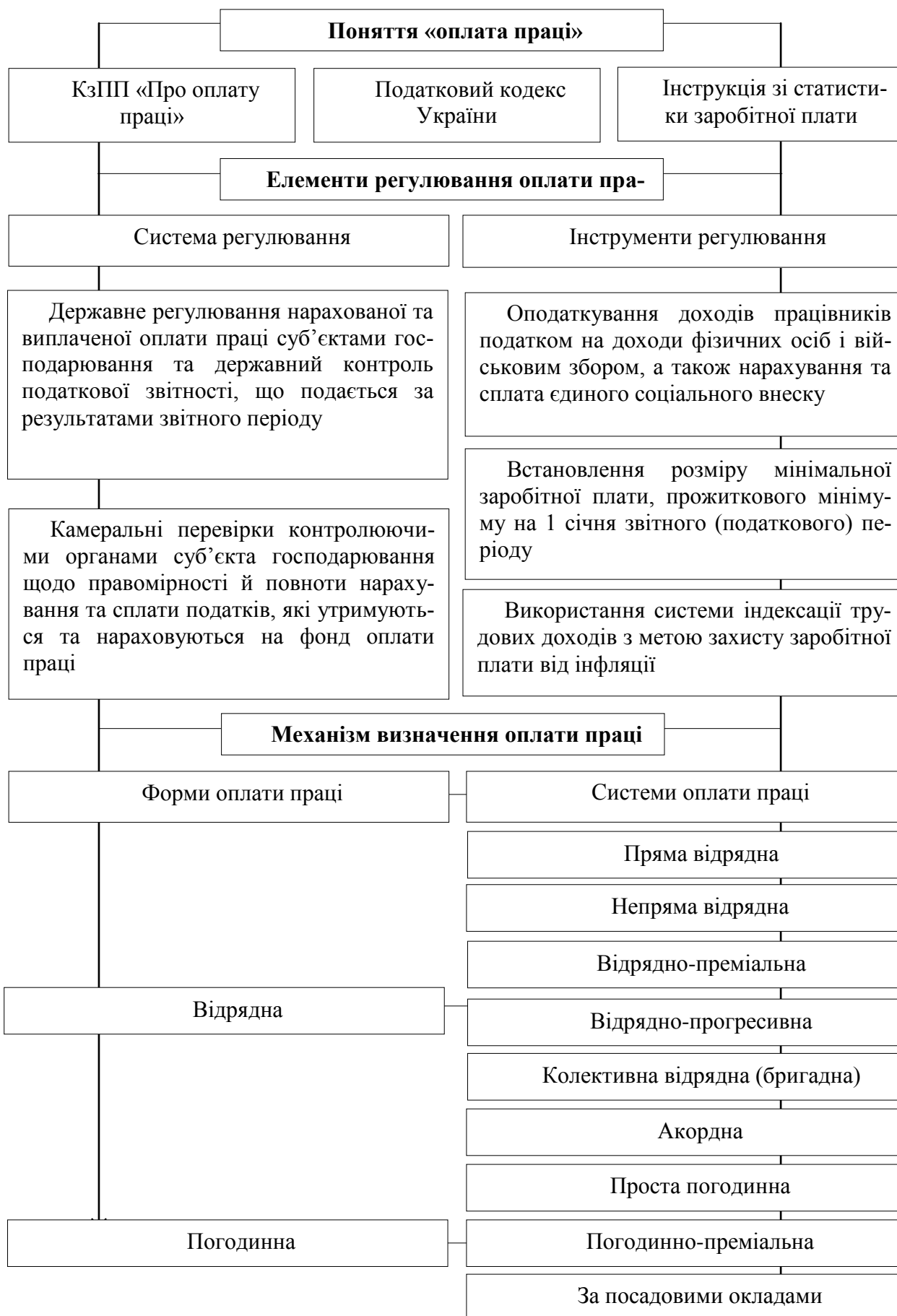

Рис. 2 Дослідження сутності, елементів регулювання та механізму визначення оплати праці

Джерело: власна авторська розробка

Комплексний аналіз дослідження сутності оплати праці дав можливість виокремити власний підхід до визначення сутності даної категорії. Отже, оплата праці – це ціна, яку отримує працівник, як винагороду в грошовому

виразі, що стимулює його до досягнення високих кінцевих результатів праці, з одного боку й елемент витрат виробництва – з іншого.

Список використаної літератури

1. Податковий Кодекс України: станом на 22 листопада 2020 р. / Верховна Рада України. Київ: Голос України, 2010. 368 с.
2. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 22.11.2020).
3. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 22.11.2020).
4. Кодекс законів про працю: Закон УРСР від 10 грудня 1971 року № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 22.11.2020).
5. Інструкція зі статистики заробітної плати: затверджено Наказом Державного Комітету Статистики України від 13.01.2004 № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0114-04#Text> (дата звернення 22.11.2020).
6. Бражнікова Л.М., Гарна С.О. Шнурко А.М. Сучасний стан організації розрахунків з оплати праці в умовах розвитку інформаційних технологій. *Інноваційна економіка*. 2020. № 1-2. С.164-169.
7. Васюренко Л. В. Теоретичні засади державного регулювання організації оплати праці. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 25. С. 31-34.
8. Дробишева О. О., Домаш Д. В. Економічна сутність, форми та система оплати праці. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2014. № 8. С. 48-55.
9. Марченко Ю. І. Гідна оплата праці – необхідний атрибут соціальної держави. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 2(31). С.56-59.
10. Олійник С.О., Чухно К.В. Сучасний стан та шляхи вдосконалення обліку розрахунків з оплати праці. *Розвиток аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації*: матеріали 73-ї Науково-практичної студентської конференції (Київ, 27 листопада 2019 року). м. Київ, 2019. С.119-120.

11. Попович О. В., Гулько К. Ю. Організація обліку оплати праці та шляхи її вдосконалення. *Scientific achievements of modern society*: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (Ліверпуль, 28-30 квітня 2020 року) м. Ліверпуль, 2020. С. 21-27.